

forskellig fra anden rente. Brugsejerne havde andre muligheder for optagelse af lån – i fast ejendom gennem kreditinstitutioner – og sådanne lån blev ofte mere brugt end forskudslåne.

Adamsons arbejde med virksomhedsarkiver og hans evne til at sætte oplysninger ind i en kvantitativ ramme afdækker andre sammenhænge end forudset. Det rydder in casu klichéprægede, aprioriske og alt for mekaniske forestillinger af vejen, som der ofte opereres med som givne størrelser og indlysende økonomiske sammenhænge.

BIRGIT NÜCHEL THOMSEN

OLOF WENNÅS: Striden om latinvaldet. Idéer och intressen i svensk skolpolitik under 1800-talet. Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga Föreningen i Uppsala XLV. Stockholm, Almqvist & Wiksell, 1966. 412 s. 28 sv. kr.

I de senere år er der i Sverige udkommet tre afhandlinger, der behandler væsentlige spørgsmål i den svenske skoles historie, nemlig *Gunnar Richardson: Kulturkamp och klasskamp, ideologiska och sociala motsättningar i svensk skol- och kulturpolitik under 1800-talet*, 1966 (*Studia Historica Gothoburgensia* II), *Gunnar Herrström: 1927 års skolreform, en studie i svensk skolpolitik 1918–1927*, 1966 (*Studia Historica Upsaliensia* XXIII), samt ovennævnte afhandling af Olof Wennås. Den skolehistoriske interesse i Sverige er ikke af ny dato, derom vidner den lange række Årsböcker i svensk undervisningshistoria, der er udgivet siden 1921 under redaktion af dr. Rud. Hall og dr. Albert Wiberg. Men i de senere år er opmærksomheden især blevet rettet mod den politiske side af skolens historie – næppe uden inspiration fra de sidste tyve års aktivitet i svensk skole- og kulturpolitik.

Den her foreliggende afhandling, for hvilken Wennås har opnået den filosofiske doktorgrad, er en undersøgelse af den »statsliga läroverks-politiken« i 1800-tallet med hovedvægten lagt på udviklingen fra 1849 til 1878, dvs. på perioden mellem de to største lovgivningskomplekser vedrørende latinskolen i 1800-tallets Sverige. En mere oversigtspræget fremstilling fører udviklingen frem til den store gymnasiereform 1905. Det er skolen som genstand for politiske overvejelser og beslutninger, der har forfatterens interesse, sådan som det også afspejles i kapiteloverskrifterne: Privilegiestatens läroverk, Läroverksstriden under ståndsriksdagens slutskede, Läroverksstriden under tvåkammarriksdagens begynnelseskede. Ved i nogen grad at isolere latinskole-spørgsmålene og overvejende at se dem i en politisk sammenhæng opnår forfatteren at påpege en tydelig udvikling. Hans fremstilling bliver derved – som det også er nævnt i forordet – et indlæg i en tænkt diskussion med Richardson, der har begrænset sin undersøgelse til et enkelt årti og derindenfor givet en bred fremstilling af de kulturelle og sociale relationer – med Richardsons ord om sine egne undersøgelser: »den genetiska aspekten har således fått stå tillbaka för en funktionell«. Både Wennås og Richardson har leveret vægtige bidrag til drøftelsen af dette tilbagevendende spørgsmål om horisontal eller vertikal historieskrivning.

Wennås har stillet sig det spørgsmål, om de mange økonomiske, sociale og politiske ændringer, der fandt sted i løbet af århundredet i det svenske samfund,

har influeret på läroverkspolitiken. Han har konstateret en række reformer og reformkrav og har derefter undersøgt, hvilke metoder og argumenter der blev ført frem, og hvilke personer, grupper og motiver der stod bag.

For at besvare spørgsmålene har forfatteren gennemløjet et omfattende kildemateriale. Vigtigst har været statsråds- og rigsdagsprotokollerne, talrige kommissionsbetænkninger og remissyttranden. Dertil kommer aviser, pjecer og en ikke ubetydelig mængde utrykt materiale, hentet først og fremmest fra privatarkiverne.

Det er lykkedes at pege på mange faktorer, der har været bestemmende for den svenske latinskolepolitik – ikke alene i spørgsmålet om de klassiske sprogs stilling i undervisningen, også om andre fags indhold og om forbindelsen mellem skoleformerne. Konklusionerne, f. eks. påvisningen af sammenhængen mellem »mellemklassens skolereform« 1906 og de forudgående forskydninger i første-kammerets sociale sammensætning, virker overbevisende.

Det er vanskeligt at læse denne bog uden at drage talrige paralleller til den nogenlunde samtidige kamp om den danske lærde skole. Begge steder var skolen en bastion i striden mellem et dannelsesaristokrati, i første række embedsmænd, der kæmpede for at bevare latinen, og et såkaldt dannelsesdemokrati, der var talsmænd for moderne sprog og naturvidenskab; begge steder modtog man stærke impulser fra Herbert Spencer og Stuart Mill. Forskellene træder også frem i en sammenligning. Kampen har været voldsommere i Sverige end herhjemme. Vi fik ikke et så skarpt indlæg som Hedins Om latin-herraväldet (1883) eller et så gennemarbejdet propagandaskrift for en socialt nivellerende enhedsskole som Fridtjov Bergs Folkskolan såsom bottenskola (1883). Det kan hænges sammen med, at vi i Madvig havde en skolepolitiker, der – skønt selv klassisk filolog – ingenlunde var nogen ensidig klassicist. Og det kan skyldes, at vi havde et venstreparti, hvis skole- og kulturpolitik i lange perioder domineredes af grundtvigianerne, der ikke var indstillet på at nå frem til et skolesystem, hvis mål var en studentereksamen. Man kan mærke sig ligheder og forskelle, men man må undres over, at der øjensynlig kun i ringe grad har været tale om direkte påvirkning mellem Sverige og Danmark på dette skolepolitiske område.

VAGN SKOVGAARD-PETERSEN

EUGENE N. ANDERSON and PAULINE R. ANDERSON: Political Institutions and Social Change in Continental Europe in the Nineteenth Century. Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1967. x + 451 s. \$ 10.

To amerikanske historikere har stillet sig den opgave at ville undersøge samspillet mellem den sociale forandring og ændringer i de politiske institutioner i det kontinentale Europa i forrige århundrede. Forfatterens opfattelse af den sociale forandring bevæger sig ad traditionelle baner: nedbrydningen af stands-samfundet og skabelsen af et nyt samfund, hvis individer var organiseret i klasser eller andre grupper. Denne opfattelse diskuteres kun sporadisk, men forfatterne gør dog – s. 25 – følgende indrømmelse: »In the last analysis one cannot prove that the cultural types of ancien régime and liberal industrial society existed,